

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет культури та мистецтв

Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну

СТВОРЕННЯ СЕРІЇ ПЕЙЗАЖІВ В ТЕХНІЦІ ОЛІЙНОГО ЖИВОПИСУ

Кваліфікаційна робота (проект)

Пояснювальна записка

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 421 групи

Спеціальності: 023 Образотворче
мистецтво,

декоративне мистецтво, реставрація

Освітньо-професійної програми

Образотворче мистецтво,

декоративне мистецтво, реставрація

Заїкіна Юлія Владиславівна

Керівник

канд.мист.,ст.викл.

Гуляєва.О.В.

Рецензент к.п.н., доцент Пильник Руслан

Олексійович

Івано Франківськ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Особливості техніки олійного живопису	5
1.1. Історія розвитку живопису олійними фарбами.....	5
1.2. Технічні прийоми та можливості олійного живопису.....	7
РОЗДІЛ 2. Робота над сільським пейзажем у техніці олійного живопису	10
2.1. Принцип створення художнього образу в пейзажі.....	10
2.2. Поетапний процес роботи над серією сільських пейзажів.....	12
ВИСНОВКИ	16
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	18

ВСТУП

Актуальність дослідження. Олійний живопис належить до дуже стародавнього способу живопису. Про час, коли і ким введена олія вперше, як сполучна речовина фарб, що мала настільки важливе значення в історії розвитку живопису як мистецтва, немає даних. Перше свідчення, що вказує на застосування олійних фарб, відноситься до X століття. З введенням і повсюдним поширенням олійного живопису починається нова епоха мистецтва, яке з цього часу швидкими кроками йде вперед. Жодному з сполучних речовин живопис має такою мірою своїм розвитком. Олійні фарби дали живописцеві свободу і вихід із підлеглого становища стосовно матеріалу, окрилили і створили надзвичайний підйом, відкривши нові широкі горизонти та можливість безмежних творчих досягнень.

Техніка олійного живопису має широке застосування при створенні автором творчої роботи та жанру, чи то натюрморт, чи портрет, пейзаж або абстракція. Олійний живопис широко використовується у світовій та українській художній культурі і залишається одним із найпопулярніших видів мистецтва. Для створення серії сільських пейзаж ми надихались картинами відомих українських митців, серед них присутні Костянтин Крижицький «Перед дощем», Микола Пимоненко «Вечоріє», Сергій Васильківський «Сільська вулиця», Петро Левченко «Село взимку» та багатьма іншими.

На підставі вищезазначеного темою кваліфікаційної роботи було обрано «Створення серії пейзажів в техніці олійного живопису».

Метою роботи: є створити серію пейзажів олійними фарбами на

сільську тематику.

Відповідно до поставленої мети визначені завдання дослідження:

- опрацювати методичну, мистецтвознавчу, науково-педагогічну та літературу з предмету дослідження;
 - визначити основні етапи становлення та розвитку живопису сільського пейзажу;
 - охарактеризувати технологічні прийоми застосування олійних фарб при виконанні пейзажу.
 - проаналізувати закономірності виконання пейзажу в образотворчому мистецтві;
- створити серію живописних пейзажів на сільську тематику.

Об'єкт дослідження: пейзажний живопис.

Предмет: процес створення серії пейзажів у техніці олійного живопису.

Структура дослідження. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

Методи дослідження: теоретичний аналіз літературних джерел з теми дослідження; розгляд процесу створення серії сільського пейзажу засобами олійного живопису.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІКИ ОЛІЙНОГО ЖИВОПІСУ

1.1 Історія розвитку живопису олійними фарбами

Суперечки про те, хто був першим живописцем, який почав малювати олійними фарбами, точаться і донині. І це не дивно, що митці зберігали секрети своїх технік, передаючи їх своїм учням, яким, у свою чергу, заборонено було розголошувати цю інформацію. Однак одні фахівці стверджують, що першим був нідерландський художник початку XV ст. Ян ванн Ейк. Його нагорода полягає в тому, що він покращив характеристики масляних фарб, завдяки чому вони почали швидше сохнути, а їхня консистенція стала більш придатною для малювання. Саме після модернізацій Яна ванн Ейка лист олійними фарбами став набувати загальної популярності в європейських країнах.

Хто першим винайшов олійні фарби – достеменно невідомо й досі. Деякі експерти кажуть, що цей вид фарби був відомий і раніше за XV століття як у Європі, так і в Азії (Китаї). Судячи з деяких археологічних відкриттях, масляні фарби були ще VII столітті до зв. е. (Цей факт встановили після руйнування Баміанських статуй Будди). Розквіт застосування олійних фарб припадає за доби Відродження [1,с.15].

Новий виток розвитку олійного живопису розпочався в епоху Відродження. Художники цієї ери насолоджувалися свободою, яку давали масляні фарби по відношенню до матеріалу. Їх використання дало безмежні змоги розвитку нових технік живопису. Найкращими полотнами цієї епохи стали картини Леонардо да Вінчі, Мікеланджело Буанаротті, Рафаеля, Тіціана,

Альбрехта Дюрера, Сандро Боттічеллі. У XVIII столітті спостерігається занепад у сфері образотворчого мистецтва. Живопис цього періоду не розвивається. Однак у цей період гостро виникає питання довговічності масляних фарб: на той час визнані витвори мистецтва руйнуються у зв'язку з пожовтінням, розтріскуванням і потемнінням олійних фарб. Нове покоління художників почало працювати над їх удосконаленням, щоб надалі картини зберігалися більш тривалий час. Сучасні олійні фарби дозволяють надійно зберігати передачу кольору практично на століття. Як було виявлено в 2008 році, олія волоського горіха або маку використовувалася для стародавнього скельного живопису в Баміані, Афганістан. У Європі використання олії як засобу живопису було зафіксовано ще в 11 столітті[3, с. 23].

З початком періоду Відродження в Європі, що сприяло новому відкриттю чи «відродженню» класичної філософії, літератури та мистецтва, серед художників виникла гостра потреба знайти альтернативу чистій темпері з яєчного жовтка. Поліпшення в очищенні лляної олії та поява нових кольорових пігментів та летких розчинників проклали шлях до розвитку станкового живопису олійними фарбами у 15 столітті. Ян ван Ейк популяризував та вдосконалив живопис олією серед художників Північної Європи та Італії. Його велика увага до деталей і застосування непрозорого підмальовування яєчною темперою та кількох шарів прозорої олійної глазури, що варіюється від світлої до темної, надавали його картинам враження глибини кольору. Роботи Ван Ейка зробили живопис олією новим популярним видом мистецтва. Олія використовувалася в найвідоміших портретах 15 століття, хоча для підмальовку могла використовуватися яєчна темпера. Італійські художники, такі як Перуджіно та Рафаель, серед інших працювали з обома видами фарб[3,с.31].

Отже, олійний живопис відіграв важливу роль у розвитку художньої культури протягом століть. Починаючи з давніх майстрів Ренесансу і до

сучасних світових і українських художників, техніка олійного живопису надихала і захоплювала глядачів своєю красою та виразністю. З плином часу, технологічні та художні можливості розширились дозволяючи художникам експериментувати зі стилями, колоритом та темами, що призвело до різноманітності та багатогранності олійного мистецтва. Наразі, олійний живопис продовжує залишатися важливим елементом художнього світу, відтворюючи красу природи, ідеї та задуми художників у авторських творах образотворчого мистецтва.

1.2 Технічні прийоми та можливості олійного живопису

Олійна фарба існує вже дуже давно. Найстаріші відомі картини олією датуються 7 століттям нашої ери та написані буддійськими художниками в країнах Сходу. Сьогодні ця техніка, як і раніше, залишається однією з найпопулярніших засобів, які воліють використовувати художники. Ми вважаємо, що живопис олією дуже щадний і цікавий з художньої точки зору. Олійні фарби досить різноманітні, а діапазон глибини та прозорості, яких з їх допомогою можна досягти, вражаючий. Існує безліч технік олійного живопису, які ви можна вивчити та освоїти. Не обов'язково використовувати їх усі, але знання того, як вони працюють, надає можливості створювати професійні та варті уваги твори [7, с. 26].

Підготовка матеріалів до виконання творчої роботи дуже важлива та необхідна. Як основу для олійних фарб можна використовувати папір, картон, дерево, бавовну та льон, але не без попередньої обробки. Необроблений або недостатньо оброблений ґрунт висмоктуватиме олію з фарби і в кінцевому підсумку буде зіпсована робота. Шар-фарба повинна витримати достатньо олії, щоб оточити пігменти та утворити гарну плівку. Тільки в цьому випадку

пігменти будуть достатньо освітлені і можна буде уникнути передчасного розшарування та розтріскування. Світлотінь, що забезпечує контраст між світлішими та темнішими тонами картин, часто використовувалася художниками епохи Відродження, такими як Рембрандт та Караваджо. Глазування - відмінна техніка для початківців, оскільки вона включає додавання прозорих шарів на шар непрозорого базового шару на полотні. У міру збільшення кількості кольорів поверхня стає більш блискучою і впадає у вічі вражаюче багатограним виглядом. Щоб додати блиску, іноді на поверхню легкого шару фарби можна наносити лесування. Вермеєр часто використовував цей світільник у своїх творах. Техніка імпастро - відмінний вибір для художників, які бажають додати текстуру та тривимірність своїм картинам олією. Цей метод передбачає нанесення товстих шарів фарби на поверхню полотна, внаслідок чого мазки стають виразними, їх можна побачити та відчутти [6, с. 15].

Щоб досягти ефекту імпастро, використовуйте мастихін або жорстку кисть, щоб нанести велику кількість олійної фарби прямо на полотно. Накладати шари необхідно поступово, даючи кожному висохнути, перед тим як додавати наступний. Ця техніка особливо ефективна для створення тактильних елементів, наприклад передача текстури кори дерев, пелюстки квітів або текстуровані пейзажі. Олійні фарби складаються з пігментів, які з'єднуються між собою лляною олією як сполучним елементом. Пігменти визначають властивості кольору, а лляна олія забезпечує належне зчеплення з поверхнею, що фарбується.

Деякі художники можуть також використовувати інші сполучні речовини, такі як олію волоського горіха або маку, для досягнення певних ефектів. Інвестиції у фарби гарної якості гарантують кращу інтенсивність кольору, довговічність та стійкість до вицвітання з часом. Завдяки широкому спектру кольорів можна легко змішувати фарби для досягнення бажаних відтінків або

експериментувати з різними колірними схемами, щоб викликати у своїх творах різний настрій [13].

Таким чином, можливості олійного живопису дуже широкі. Роботи олійними фарбами можуть бути виконані на будь-якому типі основи, на багатьох типах ґрунтів, різними пензлями та інструментами. Кольорове нашарування може бути тонким і кашоподібним, прозорим або щільним, мерехтливим і матовим, легким і надзвичайно глибоким. На відміну від акварелі, гуаші й темпері, колір олійної фарби залишається в процесі висихання незмінним, якщо не порушена технологія живопису. Основні переваги олійного живопису: гнучкість і пластичність, великі матеріальні можливості та відносна міцність кольорового шару.

РОЗДІЛ 2

РОБОТА НАД СІЛЬСЬКИМ ПЕЙЗАЖЕМ У ТЕХНІЦІ ОЛІЙНОГО ЖИВОПISУ

2.1 Принцип створення художнього образу в пейзажі

Художній образ – особлива форма естетичного освоєння світу, за якої зберігається його предметно-чуттєвий характер, його цілісність, життєвість, конкретність, на відміну від наукового пізнання, що подається у формі абстрактних понять. Формою мислення у мистецтві виступає художній образ. Це основа будь-якого виду мистецтва, а спосіб творення художнього образу – головний критерій приналежності до різних видів мистецтва. Образи виникають у свідомості людей під впливом реальної дійсності, сприйнятої за допомогою органів чуття. Вони є копіями, відбитками дійсності. Образи зберігаються в пам'яті і можуть бути відтворені уявою. На основі образів пам'яті митець створює нову реальність – художній образ, який у свою чергу викликає у свідомості людей (слухачів, глядачів) низку уявних образів. В художньому творі образ виступає на перший план, і через нього пізнається значення, думка, ідея [12].

У сільській місцевості кожен може побачити надзвичайний простір неба, води та рівнин. Робота в різних природних умовах дає художнику чудову можливість створювати композиції, передавати кольори, лінії, малюнки та розкривати враження. З індустріалізацією суспільства та появою різноманітних комп'ютерних технологій жителі великих міст перестали цінувати красу простої природи, саме красу природи без багатопверхівок, заводів, фабрик і рівних асфальтованих доріг [11].

Розробляючи та розвиваючи художній образ у сільському пейзажі,

насамперед визначаємо ідею, сюжет та емоційний стан твору. Метою є передача характеру і колориту життя українського села, це територія, яка зберігає багатовікові автентичні традиції, які не тільки не втрачають своєї сили та блиску з часом, а й мають особливий та самобутній шарм. Крім персонажів, мальовничих сільських краєвидів, в ньому присутні також людські фігури, які підкреслюють сам спосіб і особливості життя, повсякденну діяльність місцевих жителів. Це все, що робить українські села особливими, унікальними, колоритними та різними[13].

Відповідно до принципів і законів зображення навколишнього природного середовища предмет картини в пейзажі є мотив. Пейзажний мотив – це зображення типового місця природи та її околиць, яке може бути відоме авторові або точно підібране до пейзажної теми. Щоб зрозуміти мотиви українського пейзажного живопису, глядачеві необхідно відчувати його «настрій», розпізнати в ньому елементи української культури та її особливості, зрозуміти спорідненість почуттів, які митець передав у картині. Нескінченна різноманітність природи дозволила виділити типи пейзажів за мотивом, який стає предметом картини.

Як правило, головний об'єкт пейзажу виділяється за допомогою:

- кольору (об'єкт не обов'язково повинен бути яскравішим, але обов'язково більш різноманітним за кольором, більш насиченим);
- розміру (об'єкт може займати велику частину картини, але не обов'язково, в залежності від композиційного рішення);
- місця розташування (об'єкт розташовується на передньому плані, проте не обов'язково в центрі картини);
- оточення (область навколо головного об'єкта, навпаки, повинна бути трохи менш помітною та менш яскравою) [6, с.11].

Отже, образотворче вирішення пейзажу залежить від багатьох факторів: обраного природного мотиву, об'єктів малюнка та їх композиційного розташування, загального колориту і форми твору. Але найголовніше – це образ природи та принципи його зображення, які можуть бути стилістичними чи реалістичними, створеними класичними техніками чи поєднанням технік і матеріалів. При створенні пейзажів слід звертати увагу на більш характерні риси місцевості і виділяти найбільш типові ландшафтні об'єкти.

2.2 Поетапний процес роботи над серією сільських пейзажів

Обираючи тему кваліфікаційної роботи ми, перш за все, обрали її з огляду на актуальність та черпали натхнення з краси мальовничих видів України, адже саме наші українські простори та особливість виду сільського краю дає можливість відобразити саме такий пейзаж, в якому буде змальована наша культура. В різних куточках нашої країни є безліч гарних сільських місцевостей, в яких художники різних епох любили відпочивати, надихатись та зображати нашу природу у всьому її різноманітті. Ці регіони відрізняються географічним розташуванням, етнічним різноманіттям населення, яке проживає на певній території та вносить елементи її культури, природним різноманіттям(чи то Закарпатські гори, чи то південноукраїнські рівнини). Проте є одна об'єднуюча риса – це певний образ «образ українського села», на архітектурні ландшафти якого подекуди мало вплинув технічний процес, де різноманіття рослинного світу майже зовсім незмінене(золотисті пшеничні поля, яскраві квітучі мальви біля хати, використання народних орнаментів для прикраси оселі та ін.).

Тому обраний нами мотив пейзажу досить повно розкриває сутність української культури, зображення сільського пейзажу можна зустріти в роботах багатьох відомих художників, починаючи від 19, 20 століття та у сучасному

пейзажному живопису. Видатними митцями які прекрасно зображали сільську місцевість нашої країни можна відзначити Костянтина Крижицького «Перед дощем» 1880р., Миколу Пимоненка «Вечоріє» 1900р., Сергія Васильківського «Сільська вулиця» 1893 р., Петра Левченка «Село взимку» 1891 р., та багатьма іншими.

Загалом всю нашу практичну частину роботи ми розділили на етапи: збір інформації та перегляд картин відомих українських художників для визначення свого напрямку роботи; вибір техніки та фарби в якій наша робота буде виконана; розробка ескізів, спочатку композиційних на листках формату А4, згодом рішення кольорових ескізів з передачею загального колориту майбутньої серії пейзажів; потім слідувало перенесення лінійного малюнку на формати в матеріалі відповідного розміру, промальовка основних об'єктів пейзажного мотиву, додавання деталей та перевірка композиції; перенесення готових ескізів на формати обраного розміру; виконання серії пейзажів в техніці олійного живопису; деталізація та узагальнення роботи, опрацювання кожної частин з серії та доведення всіх до першочергового задуму та ідеї; оформлення роботи відповідно до правил подачі живописних картин.

У класичному тришаровому методі картина складається із трьох основних живописних шарів, які перебувають між п'ятим і шостим технологічними шарами. Перший, найнижчий шар – підмальовок, у ньому вирішуються в основному композиційні завдання. Виконується він темперою або знежиреною олійною фарбою [15].

Другим етапом є прописування, його головне завдання – це малюнок і моделювання об'ємів. Прописування виконується звичайно світлою олійною фарбою, рідше темперою. Прописування є попередньою підготовкою для наступного вирішення пов'язаних з кольором завдань, які здійснюються в останньому, третьому живописному шарі (колористичному) [7, с.31].

Тепер, розглянемо етапи виконання детальніше. Перший етап роботи полягав у підготовці матеріалів: за основу було обрано ґрунтоване двп прямокутного формату у кількості 3 шт., для більшої передачі простору в пейзажі; олійні фарби було обрано як провідний матеріал, адже вони володіють можливостями до змішування та знаходження великої кількості відтінків та технічною складовою написання творів. Також, олійні фарби було обрано за їх довговічність у зберіганні та популярністю серед художніх матеріалів.

Другий етап – це етап роботи, при якому було перенесено остаточний ескіз на кожному з частин триптиху, відповідно до композиції. При цьому використовувався графічний олівець. Після перенесення лінійного малюнку, виконувався підмальовок основними локальними кольорами основних елементів та форм. Важливою умовою якісного виконання є дотримання всіх технологічних умов, а саме, надавати кожному кольоровому шару фарби повністю висохнути.

Третій етап роботи полягав у подальшому прописуванні всіх основних об'ємів кольором великих кольорових і тональних мас. Під час цієї роботи постійно використовувався метод порівняння одного з іншим, великого з малим, холодного з теплим. Основне правило живопису – це поєднувати теплі та холодні відтінки для передачі повітряної перспективи, адже в пейзажі важливо зобразити всі три плани(передній, середній, дальній).

Четвертий етап роботи можна назвати деталізацією та узагальненням, приведенням всіх частин триптиху до образного художнього вигляду, який підпорядкований єдиній темі, а саме зображення сільського пейзажу. Для цього ми використали менші за розміром пензлі і ретельно пропрацювали кожен форму та елемент композиції, основну увагу при цьому надали переднім планам та рослинним елементам.

В кожній з частин серії із зображенням сільського пейзажу є свої особливості та мотив природи. Наприклад, на першій роботі переважає зображення природних об'єктів та елементів побуду сільського краю. На другій розкрито більш панорамний вигляд на сільську місцевість із зображенням образу української хатини та річки. В третій частині поєднуються всі знайомі елементи та образи сільського пейзажу, який відрізняється від міського саме оспівуванням краси природи та взаємозв'язку з людиною в ній. Для всіх частин серії характерна передача сонячного стану погоди та світлого часу доби. Кольорова гама загалом складається з таких кольорів як темно-зелений, охристий, світло-блакитний, тепло-жовтий та похідних від них відтінків.

Таким чином, слід зазначити, що при створенні творчої частини кваліфікаційної роботи із зображенням серії сільських пейзажів засобами олійного живопису, нами було застосовано всі отримані компетентності, отримані під час вивчення таких дисциплін як «Живопис», «Малюнок», під час проходження навчальної плернерної практики, адже завдяки цим освітнім компонентам вдалось зобразити пейзажі відповідно правилам композиції в малюнку та знаходження колориту в живописі. Кожен пейзаж відповідає тематиці проєкту, виглядає цілісно, має як самостійне значення так і поєднується в триптиху. Особливість пейзажного мотиву нашої роботи полягає у передачі загального образу краєвидів сільської місцевості.

ВИСНОВКИ

Дослідивши літературні джерела за темою кваліфікаційної роботи можна зробити висновки, що художники завжди намагалися зобразити природу. Пейзажисти епохи Барокко виражали несвідомо сприйняті явища та руйнівні сили природи як теми в картинах, створених в епоху романтизму. Це змусило Ван Гога подорожувати Провансом і Бретанню в пошуках нових краєвидів, а Гогена привело на екзотичний острів Таїті. Пейзаж вважається сільським, якщо на ньому зображені гори чи поля. Поява пейзажу в європейському мистецтві припадає на 16 століття, і лише у 17 столітті цей жанр стає самостійним. Від допоміжного елемента в композиції інших творів мистецтва пейзажний жанр перетворився на самостійний жанр в образотворчому мистецтві. Отримали розвиток такі типи пейзажу, як сільський, романтичний, ліричний та міський пейзаж.

Визначивши основні етапи становлення та розвитку живопису сільського пейзажу, можна сказати, що провідними митцями, які зверталися до мотивів із зображенням сільської місцевості України можна відзначити Костянтина Крижицького «Перед дощем» 1880р., Миколу Пимоненка «Вечоріє» 1900р., Сергія Васильківського «Сільська вулиця» 1893 р., Петра Левченка «Село взимку» 1891 р., та багатьох інших. Споглядаючи різні типи пейзажів можна зазначити, що в сільському пейзажі найчастіше зображується село з людьми, тваринами та різними будівлями, полями, луками, чи елементами лісу. Ці картини часто передають красу і простоту сільського життя. Художники, які малюють сільські пейзажі, передають красу, використовуючи м'які кольори та добре розміщені характерні об'єкти на картині. Вони також звертають увагу на дрібниці, такі як пасовища, поля зі збираними урожаями, щоб зробити

зображення більш живим та реалістичним. А образ української хатини можна назвати найчастіше вживаним і характерним об'єктом такого типу пейзажу.

Дослідивши основні принципи застосування олійних фарб у створенні пейзажу слід зазначити, технічні можливості матеріалу та його властивості. Дотримання основних принципів роботи з олією істотно полегшує не тільки процес виконання самого твору, а й подальше його зберігання, без суттєвих змін (вигорання, відшаровування, появи тріщин). Роботи олійними фарбами можуть бути виконані на будь-якій основі, на багатьох типах ґрунтів, різними пензлями та інструментами. Кольорове нашарування може бути тонким і кашоподібним, прозорим або щільним, мерехтливим і матовим, легким і надзвичайно глибоким. На відміну від акварелі, гуаші й темпері, колір олійної фарби залишається в процесі висихання незмінним, якщо не порушена технологія живопису. Основні переваги олійного живопису: гнучкість і пластичність, великі матеріальні можливості та відносна міцність кольорового шару.

Проаналізувавши етапи створення практичної творчої роботи, зазначаємо, що в процесі виконання практичної частини проєкту були виокремлені основні етапи створення: пошук композиції в ескізах та загального колориту, вибір матеріалів та засобів виразності, виконання роботи у матеріалі на великому форматі, основна робота в кольорі, деталізація, узагальнення та оформлення роботи. Кожен пейзаж відповідає тематиці проєкту, виглядає цілісно і може мати як самостійне значення так і поєднуватись в триптиху. Особливість пейзажного мотиву нашої роботи полягає у передачі загального образу краєвидів української сільської місцевості, в якій переважає ліричне зображення природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бірюков М. Образотворча грамота: основні принципи, методи, образотворчі засоби та прийоми малюнка / М. Бірюков // Шкільний світ, 2014. С. 14.
2. Матеріали і техніка олійного живопису: навч. посібник / укладач: О. Я. Музика. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2013. – 114 с.
3. Половець Д. Живопис ХІХ ст. (Т. Шевченко, О. Мурашко, М. Пимоненко). 2019. 100 с.
4. Старченко В. І. Вплив народного малярства на творчість професійних митців України ХІХ початку ХХ століття. Дніпропетровськ, 2013. С. 17–20.
5. Туманов І. М. Рисунок, живопис, скульптура: теоретико-методологічні основи комплексного навчання: навчальний посібник. Львів: Аверс, 2010. 496 с.
6. Яланський А. В. Основні етапи роботи над пейзажем і його частинами // Вісник КНУКіМ. Серія Мистецтвознавство. 2011. Вип. 25. С. 190-196.
7. Яланський А. В. Принципи формування цілісного сприйняття і відтворення в академічному живопису тонових і колірних співвідношень // Науковий пошук. Українська академія мистецтва. 2014. Випуск 22. С. 125-133.
8. Український живопис на межі ХІХ- ХХ століть. Режим доступу: <https://nachasi.com/2018/03/27/ur-art-in-centuries/>
9. Вивчення пейзажного жанру на уроках образотворчого мистецтва [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/spxrc>
10. Пейзаж як вид як жанр образотворчого мистецтва [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.novapedahohika.com/noloms-1336-4.html>
11. Картини художників-пейзажистів з українськими краєвидами <https://ua.ua.top/17425/>

12. Художній образ-визначення. [Електронний ресурс] Режим доступу:
<http://surl.li/awpxr>

13. Техніка олійного живопису[Електронний ресурс] Режим доступу:
<http://surl.li/hxoru>

14. Особливості застосування технічних прийомів у сучасному олійному живописі [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://surl.li/spxrs>

15. Процес створення картини олійними фарбами [Електронний ресурс]
Режим доступу: <http://surl.li/spxrw>